

RECENZE

Ivo Pospíšil: *Až se vyčásí... Úvahy – kritiky – glosy – eseje*, Nadace Universitas Masarykiana, edice Heureka, Brno: Nauma 2002, 132 s.

Knížka profesora bohemistiky a stávajícího vedoucího Ústavu slavistiky na Filozofické fakultě MU v Brně Ivo Pospíšila s pasternakovským poetickým názvem jen zdánlivě meteorologické intence je sbírka zamyšlení, postřehů, glos a komentářů, jež vznikaly příležitostně po delší časové údobí. U prací tohoto typu, žánrově upomínajících na dnes již nepříliš frekventované sbírky fragmentů, nebývá vždy snadné najít nit, která by provázala všechnu tu různorodost, podmíněnost, perspektivismus, významovou odlišnost a střípkovitost do celku, jenž by mohl být označen jako kniha. Vyžaduje se umění nejen literátské a esejistické, ale také zdatnost svým způsobem filozofická, protože sjednocování je vyhledávání sounáležitostí, na nichž lze stavět k sobě to, co k sobě patří. A rozpoznat soupatříčné zase předpokládá vysokou míru schopnosti rozlišování; esejista a glosátor může být literárně elegantní či výmluvný, ale diskrétním arbitrem, jenž dokáže myslet soupatříčné a myšlením je určovat mezi všemi polyvalencemi, musí být člověk s filozofickým talentem.

Pospíšil takový talent má a nechává ho, tu bohatěji, tu zase střídměji, vysvítat ve svých textech. Mám na mysli jiný talent, než o kterém se píše na přebalu knížky, kde je řeč o Pospíšilově talentu a erudici. Raději než v obvyklém významu vzdělanosti, jak se chápe termín erudice, bych ho viděl ve významu původním, k jehož naplnění je již talent nezbytný. Erudice pochází z *erudire* a to se zase zakládá na *ex rudis*; značí tedy – vyvádět z hrubého stavu, ze syrovosti, zjemňovat. Pouhá vzdělanost nic neznamena, pokud je jen kladením zkušeností či rozumem poznanych věcí. Fenomenalita, jež nás na každém kroku obklopuje, v každém možném ohledu přesahuje naši schopnost kladení věcí a v tomto smyslu je vcelku lhostejné, zda se o ně pokouší člověk vzděláním jen lehce dotčený nebo učenec. Jeden i druhý tu nakonec budou stát v ironickém světle domnělé vzdělanosti, oba si zaslouží štíplavý titul *eruditulus*, hezounky, učesaně a podle všech dobrých pravidel vzdělaný: titul, který poprávu často příslušel Pantagruelovým učitelům (srov. například pojednání „Jak kvintesence léčila nemoci písněmi“).

Jestliže však autor věci pouze neklade, ale uvádí do souvislosti pomocí významů, které musí být nejprve odhaleny, anebo dokonce vynalezeny, pak dává vzniknout soupatříčností a jejich jemným sítím, v nichž se každá prvopočáteční syrovost rozplyne. Tak se třeba to, co zpočátku mohlo být pouhou publicistikou, stává v nalezených souvislostech imanentní poetikou, syrový postřeh se mění v poetismus (viz Pospíšilův esej „Chvála starých vlaků“, kde „staré vlaky skřípou o naší kulturu“, a to nejen kvůli mezitím zhnědlým toaletám). To je již skutečná erudice, schopnost vyvádět z žité hrubosti, jež se nedá měřit ani odstupňovávat zkratkami akademické vzdělanosti před i za jménem. Je to schopnost, již jsou někdy, když se poštěstí, nadání filosofové. Ivo Pospíšil asi tají všechny své schopnosti, když se ukrývá za hradbami slavistiky, jejichž prasklinkami jen občas unikne esej nebo glosa, která na něj prozradí víc, než by sám možná chtěl.

Rád bych ještě chvíli pokračoval v tomto pospíšilozpytu, jenž, dle všeho zdání, nabízí bohaté možnosti rozvíjení. Jeden můj učitel ale říká, že z recenze se má čtenář srozumitelně a přehledně dozvědět, o čem daná kniha je. Takže na řadě jsou základní informace: Pospíšilův sborník shrnuje

většinou nepříliš rozsáhlé texty různého ražení, které vznikly v posledních zhruba patnácti letech a byly již publikovány v rozličných periodikách. Jsou uspořádány do čtyř oddílů – (1) Nechat zapomenout srdce bolavý..., (2) Letem světem, (3) Hovory a (4) Literatura jako úděl. První oddíl je asi nejzamýšlenější, plný esejů a glos s přesahujícím významem; druhý má v sobě víc zápisníkového stylu, trochu novinářiny a připodotýkání. Zřejmě nejprehlednější je třetí oddíl, shrnující několik rozhovorů, které Pospíšil vedl s domácími i zahraničními osobnostmi, například Z. Mauthauserem, J. Trzynadlowským nebo J. Michlem. Podobně barevná jako úvodní je i závěrečná část, jen svým zaměřením ukazuje více do vlastního Pospíšilova profesního hájemství, literatury. Texty, které zařadil autor až do závěru sborníku, jsou také jako jediné vybaveny odborným aparátem, seznámením literatury a poznámkami. Svým charakterem vědeckých studií se tak odlišují od ostatních esejisticky odlehčených článků. Celou publikaci uzavírá poznámka o autorovi, která vedle fotografie (Pospíšil opravdu na vraha nevypadá, jak snadno rozpoznal i věznicemi protřelý Švéd ze s. 48) a vědeckého curricula uvádí rovněž jeho nejvýznamnější publikace.

Pospíšilovu knížku není zapotřebí přečíst naráz. Možná by jí to víc uškodilo. Je to věc předurčená spíše k náladě, k situaci, k určitým okamžikům, pro které se něco z ní právě teď hodí. Pro jiné chvíle se bude hodit zase něco dalšího, a není důvod, proč si nepočkat. Do doby, než se vyčásí – pokud vůbec –, máme stejně času dost.

Břetislav Horyna

Lubomír Valenta: *Problémy analytické filozofie. Historický úvod (Počátky a první období od Frega po Carnapa)*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003, 223 s.

Docent katedry filozofie Filozofické fakulty na univerzitě v Olomouci L. Valenta představil výsledky svého dlouholetého bádání v oblasti novopozitivismu, logického pozitivismu, novorealismu, filozofie jazyka, logické syntaxe a sémantiky v souhrnné práci, kterou podřídil objasnění otázky, co je analytická filozofie. Mezi mnoha dalšími tituly k témuž nebo příbuznému tématu, které jsou k dispozici v češtině (např. J. Peregrin, *Logika ve filozofii, filozofie v jazyce*, 1992; W. v. O. Quine, *Hledání pravdy*, 1994; J. Nosek – J. Stachová, *Realismus ve vědě a filozofii*, 1995; P. Materna, *Svět pojmů a logika*, 1995; N. Goodman, *Způsoby světatorby*, 1996; P. Tichý, *O čem mluvíme*, 1996; P. Kolář, *Argumenty filozofické logiky*, 1999; P. Materna – J. Štěpán, *Filozofická logika: Nová cesta?* 2000; J. L. Austin, *Jak udělat něco slovy*, 2000; P. Kolář, *Pravda a fakt*, 2002; čítanky k analytické filozofii, vydávané J. Fialou, ad.) vyniká Valentův spis především svou didaktičností a otevřeností vůči čtenářům, kteří stojí na počátku seznamování s touto větví moderní filozofie nebo nepatří mezi její neochvějně stoupence. Ve Valentově textu se projevují pedagogické zkušenosti, získávané po celý život na různých typech škol, které ho dovádějí k čtivému, přímému vyjadřování, jasně sledujícímu svůj cíl. Nezaplétá se do rozvětvených odboček, poznámek, příkladů a dovysvětlování, jež mnoho analyticko-filozofických prací úspěšně proměňuje v bezvýhodné bludiště vzájemně proplétaných a křížících se tezí. Naopak se velmi užitečně drží základního kontextu a vyplňuje ho zásadními, důležitými, přesně strukturovanými poznatky a argumenty. Již jen tato skutečnost předurčuje Valentovu knihu ke strmé kariéře mezi vysokoškolskými učebnicemi analytické filozofie.

Autor svou práci rozdělil do šesti velkých kapitol, které dále člení podle daného tématu. Po obecné charakteristice analytické filozofie následuje výklad základů analytické filozofie u G. Frega, charakteristika anglického novorealismu, analýza Wittgensteinova *Traktátu*, pátou kapitolu tvoří rozbor logického pozitivismu a konečně v závěrečné části popisuje Valenta dějiny polské analytické filozofie.

Problém identity analytické filozofie začíná její předběžnou charakteristikou. Valenta považuje analytickou filozofii za specifický typ filozofického myšlení, který se vytvořil na přelomu 19. a 20. století z podnětu Alexiuse Meinonga a vedle fenomenologie a strukturalismu představuje třetí myšlenkový projev 20. století. Odlišnost od obou předchozích nespočívá tolik ve vázanosti na anglosaskou oblast, ale spíše v preferencích filozofů, kteří se analytické filozofii věnují: zpravidla jde